

Marxilainen pyhäkoulu jatkuu su. 23.10.2016 Hermannin kerholla klo 17.00

Työväenluokan yhtenäisyydelle merkittävimmän perustan muodostaa tieteellinen maailmankatsomus. Tämä seuraa siitä, että kapitalisminvastaiselle luokkataistelulle yhtenäinen tieteellinen maailmankatsomus antaa pitkän aikavälin suunnan, auttaa jäsentelemään oikein ajan kysymyksiä ja muodostaa meille yhteisen tieteellisen arvomaailman. Työväenluokalta puuttuu tänään yhtenäinen maailmankatsomus, jota ei ole päivitetty vuosikymmeniin vastaamaan nykyajan tieteen saavutuksiin.

Huomatkaa, että tänään ympärillämme näemme "miljoonittain" erilaisia mielipiteitä siitä miten asiat tänään "makaavat" ja miten ne tulisi hoitaa. Jokainen ymmärtää, että tällainen joukko ei saavuta koskaan yhtenäistä toimintaympäristöä, jos jokaisella on samasta asiasta erilainen mielipide. On nähtävä, että yhtenäisen perustan ymmärtää yhteiskuntakehityksen tilanne kokonaisuutena, antaa vain marxilainen tieteellinen maailmankatsomus. Muuta meillä ei ole. Sen kautta voimme omaksua yhtenäisen toimintaympäristön.

Siksi tutkimme marxilaista maailmankatsomusta sunnuntai-iltaisain Helsingissä Hermannin kerholla os. Hämeentie 67, klo 17.00.

Kokoonnumme seuraavan kerran su. 23.10.2016 klo 17.00. Keväällä saimme valmiiksi dialektista materialismia käsittelevän vihkosen ensimmäisen painoksen. Nyt syksyn ja loppuvuoden aikana jatkamme jo aiemmin aloittamaamme historiallisen materialismin käsittelyä ja syvennämme historiallisen materialismin opintoaineiston tuottamiseen liittyviä tietoja. Tarkoitus on saada se valmiiksi v. 2017 alkuun mennessä. Syyskauden toisessa opintoillassa (su. 23.10.) aiheesta **"Kapitalistinen luokkayhteiskunta ja sen dialektinen kehitys, osa 2."** alustaa **Juha Kieksi**. Tämän jälkeen kokoonnumme loppuvuoden aikana seuraavasti: su. 6.11.-16, su 20.11.-16 ja su. 11.12.-16

Sopivia perusteoksia historiallisen materialismin ja tämän aiheen opiskeluun ovat mm. seuraavat teokset: Marx ja Engels: **Kommunistinen manifesti**; M.Iovtšuk, T. Oizerman, I. Štšipanov: **Filosofian Historia** (Progress, 1982); Viktor Afanasjev: **Filosofian alkeet** (Progress, 1976); siv. 182-217; Marxilais-Leniniläisen filosofian perusteet (Progress) siv. 333-355; Nevalainen- Peltonen: **Kansantaloustiede**.

Järj. Kommunistien liitto ja DSL. www.kommunistienliitto.com.

Huom! Dialektisen materialismin opintoaineisto ilmestyi Vapuksi. Toivomme, odotamme ja edellytämme, että jokainen lukee tämän aineiston. Sen avulla pyrimme palauttamaan työkansalle yhtenäistä tieteellistä maailmankatsomusta ja arvomaailmaa koskevan näkemyksen. Nyt on aika opiskella näitä asioita ja asettaa ne tieteen ja käytännön puntariin. Tämä aineisto tulee pian myös Kommunistien Liiton kotisivulle. Mutta todellinen perehtyminen asiaan edellyttää sitä, että jokaisella meistä on käytössä oma paperiversio. Lisätietoja opintoaineistosta löydät myös Kommunistien Liiton etusivulta (www.kommunistienliitto.com.) avautuvasta linkistä **"Dialektisen materialismin perusteet ilmestyi ja on nyt myynnissä"**.

Opintokerhoillan 23.3.2016 pidettävän alustuksen runko ja luonnos

"Marxilainen pyhäkoulu" jatkuu

Työväenluokan toiminnalle tieteellinen maailmankatsomus antaa pitkän aikavälin suunnan. Se on yhtenäisen toiminnan perusta, auttaa jäsentelemään oikein ajan kysymyksiä ja antaa meille yhtenäisen arvomaailman. Siksi tutkimme marxilaista maailmankatsomusta sunnuntai-iltaisain Helsingissä Hermannin kerholla os. Hämeentie 67, klo 17.00.

Kokoonnumme seuraavan kerran su. 23.10.2016. Keväällä saimme valmiiksi dialektista materialismia käsittelevän vihkosen ensimmäisen painoksen. Nyt loppuvuoden aikana jatkamme aiemmin aloittamaamme historiallisen materialismin käsittelyä ja syvennämme historiallisen materialismin opintoaineiston tuottamiseen liittyviä tietoja. Tarkoitus on saada se valmiiksi v. 2017 alkuun mennessä. Syyskauden toisessa opintoillassa aiheesta **"Kapitalistinen luokkayhteiskunta ja sen dialektinen kehitys, osa 2."** alustaa **Juha Kieksi**. Tämän jälkeen kokoonnumme loppuvuoden aikana seuraavasti: su. 6.11.-16, su 20.11.-16 ja su. 11.12.-16

Sopivia perusteoksia historiallisen materialismin ja tämän aiheen opiskeluun ovat mm. seuraavat teokset: Marx ja Engels: **Kommunistinen manifesti**; M.Iovtšuk, T. Oizerman, I. Štšipanov: **Filosofian Historia** (Progress, 1982); Viktor Afanasjev: **Filosofian alkeet** (Progress, 1976); siv. 182-217; **Marxilais-Leniniläisen filosofian perusteet** (Progress) siv. 333-355; Nevalainen- Peltonen: **Kansantaloustiede**.

Järj. Kommunistien liitto ja DSL.

Kapitalistinen tuotantotapa

Kapitalistisen tuotantotavan edellytykset

Kapitalistisen tuotantotavan edellytykset ovat:

- 1) riittävän suuri määrä henkilökohtaisesta riippuvuudesta ja tuotantovälineistä vapaita työläisiä;
- 2) riittävän suuret rahapääomat keskittyneinä suurten tuotantolaitosten perustamista varten; ja
- 3) riittävän laajat markkinat tavaran myyntiä varten.

Nämä edellytykset syntyivät feodaalisen tuotantotavan sisällä, niin kuin alustuksessa feodaalisesta tuotantotavasta oli puhe. Tätä prosessia Marx kutsuu alkuperäiseksi kasautumiseksi.

Kapitalistisen tuotantotavan edellytykset syntyivät ensiksi Italiassa. Maaorjuus lakkautettiin, talonpojat vapautettiin feodaalisesta riippuvuudesta ja samalla tärkeimmästä tuotantovälineestä, maasta. Maansa menettäneet talonpojat siirtyivät kaupunkeihin ja muodostivat runsaslukuisen proletariaatin. Samaan aikaan käytiin laajaa kansainvälistä kauppaa. Nämä seikat vaikuttivat manufaktuurituotannon kehittymiseen 1300-luvulta lähtien. Italian tuotanto kuitenkin taantui kauppareittien siirryttyä Välimereltä Atlantille.

Kapitalismin kehitys puhtaimmassa muodossa näkyy Englannin historiassa. Palkkatyöläisiä alettiin käyttää jo 1200- ja 1300-luvuilla, mutta pääosin maataloudessa. Palkkatyöläisten joukon muodostivat vapautetuista maaorjista ja omaisuutensa menettäneistä, aiemmin itsenäisistä talonpojista. Palkkatyöläisten osuus kasvoi jatkuvasti ja lisääntyi erityisesti 1300-luvulla maaorjuuden häviämisen jälkeen.

Itsenäiset talonpohjat olivat kuitenkin vallitsevana Englannissa, mikä merkitsi sitä, että manufaktuurien laajentumiselle välttämätöntä vapaata palkkatyöväestöä ei ollut riittävästi eikä myöskään riittävän laajoja kotimarkkinoita, sillä talonpoikaisto oli pääosin omavaraista.

Ulkomaan markkinat laajenivat ja vallitsevasta tilanteesta muodostui kehityksen jarru. Pääomien kasaantuminen ja vapaan palkkatyöväestön muodostuminen oli liian hidasta tuotantovoimien tarpeisiin. Porvaristo korjasi tilanteen anastamalla pientuottajien tuotantovälineet väkivalloin keskittäen ne porvariston haltuun pääomaksi.

Alkuperäinen kasaantuminen on tapahtunut kaikkialla varsin häikäilemättömällä tavalla. Pientuottajat on erotettu tuotantovälineistään ja tuotantovälineet on keskitetty harvojen käsiin pääomaksi. Tämä vaihe edeltää kaikkialla varsinaista kapitalistista riistoa ja kasaantumista. Alkuperäinen kasaantuminen muodostaa kapitalistisen tuotantotavan esihistorian. Ks. lisätietoja Marxin Pääoma osa I.

Vapaan proletariaatin luominen

Kuten todettiin, Englannissa väestö oli pääosin itsenäisiä viljelijöitä vielä 1400-luvulla. Vuosisadan loppupuolella palkkatyöläisten määrä alkoi kasvaa ja heidän asemansa heikentyä työvoiman tarjonnan lisääntyessä.

Ensimmäinen suuri palkkatyöläisten lisäys tapahtui, kun lääniherrojen palveluskunnat hajotettiin tavaroiden vaihdon lisääntyessä. Enää ei ollut tarvetta suurilukuiselle palveluskunnalle. Tämän jälkeen alkoi talonpoikien maiden anastaminen jatkuen 1800-luvun alkupuolelle saakka. Alkususäys tälle kehitykselle oli Flanderin villamanufaktuurien kehittymisestä aiheutunut villan hinnan kohoaminen. Tätä varten tarvittiin villaa ja Englannin uusi aatelisto ryhtyi laajentamaan lampaiden kasvatusta. Pientalonpojilta varastettiin viljelysmaat ja ennen kaikkea yhteismaat otettiin lammaslaitumiksi. Samalla yhteismailla sijainneet talonpoikain asunnot ja kokonaiset kylä hävitettiin.

Toinen vaihe talonpojiston pakkoluovuttamisessa tapahtui 1500-luvulla uskonpuhdistuksen ja sitä seuranneen kirkon omaisuuden varastamisen yhteydessä. Noin kolmannes maasta kuului kirkolle ja luostareille. Uskonpuhdistuksen aikana kirkolta anastetut maat luovutettiin ja myytiin pilkkahinnalla keinottelijoille ja kuninkaan suosikeille ja kapitalistisille maanvuokraajille. Maita perinnöllisen käyttöoikeuden nojalla viljelleet talonpojat häädettiin.

1600-luvun jälkipuoliskolla Stuartien valtaan paluun ja ns. mainion vallankumouksen myötä feodaalinen maanomistusoikeus muutettiin yksityisomistusoikeudeksi mikä mahdollisti maan vapaan oston ja myynnin ja purki maahan liittyneet rasitukset. Myös tämän myös proletariaatti lisääntyi

Vuosina 1750-1810 säädettiin parlamentissa yli 2900 lakia yhteismaiden aitauksesta, minkä johdossa vielä talonpoikain käytössä olleet maat liitettiin suurtiloihin. 1800-luvulla toimeenpantiin vielä maatalojen "pudistus", jossa suurtilojen liepeillä asuneiden pientalonpoikien maat liitettiin suurtiloihin. Näiden toimenpiteiden myötä itsenäinen talonpoikaisto oli lopullisesti tuhottu ja kehittyvälle teollisuudelle oli tarjolla runsaasti edullista työvoimaa.

Kuten aiemmin todettiin, samankaltainen kehitys toteutui monissa muissakin maissa. Suomessa suurteollisuus alkoi kehittyä voimakkaasti vasta 1800-luvun loppupuolella. Maatalouden kehitystaso oli alhainen ja maaseudulla oli jo tuolloin paljon suhteellista liikkaväestöä. Liikkaväestön lisääntymistä rajoittivat uusien torppien perustaminen sekä kaupunkiin muuttota palkollislainsäädäntö. Nuo esteet raivattiin kuitenkin 1850-luvulta lähtien.

1860-luvun katovuodet ajoivat liikkeelle maaseudun tilatonta väestöä ja talonpoikiakin. Samaan aikaan nouseva metsäteollisuus käytti hyväkseen talonpoikien tietämättömyyttä ja sai haltuunsa puoli-ilmaisesti metsät ja usein koko tilan. Myös tavaran vaihdon kehittyminen teki työttömäksi itsenäisiä talonpoikia. Tuotteita voitiin ostaa vain rahalla eikä sen saaminen ollut helppoa. Myöskään verojen maksu kävi usein ylivoimaiseksi. Samalla viinan kotipoltto, joka oli merkittävä tulonlähde maaseudulla, kiellettiin 1866. Tämä kehitys lisäsi tilojen siirtymistä tukkiyhtiöiden haltuun. Savossa ja Pohjois-Karjalassa kaskiviljelyn vaihtuminen peltoviljelykseen karkotti runsaasti maatonta väestöä teollisuusseuduille.

Tällä tavalla muodostui kaikkialla kapitalistisen suurteollisuuden tarvitsema palkkatyöläisten luokka etupäässä talonpoikien tuotantovälineiden pakkoluovuttamisen kautta. Itsenäisyytensä menettäneet talonpojat ja käsityöläiset eivät kuitenkaan alistuneet kapitalistiseen riistoon ja työkuriin vapaaehtoisesti.

Yhteiskunta opetti työväestön työkuriin säätämällä lainsäädäntö kuten irtolaislakeja, joiden avulla työläiset pakotettiin työhön kapitalistisiin manufaktuureihin huonoilla työehdoilla. Irtolaislainsäädännön nojalla teloitettiin esimerkiksi Englannissa vuosina 1509-1547 72000 henkilöä.

Työvoiman tarjonta oli kapitalistisen tuotannon alkupuolella vähäistä kysyntään nähden ja tuotantoa voitiin laajentaa huonon koneellistamisasteen vuoksi vain työläisten määrää lisäämällä. Tämä johti aika-ajoin työpalkan kohoamiseen. Vapaan työväestön määrän lisääntyessä tilanne muuttui. Ryhdyttiin säätämään lakeja, joilla pidennettiin työpäivää ja alennettiin työpalkkaa. Esim. Englannissa määrättiin vuosina 1349 ja 1360 säädetyillä laeilla korkein työpalkka, jonka ylittämistä rangaistiin palkan maksajaa mutta eritoten palkan saajaa. 1500-luvulta lähtien rahan arvo aleni nopeasti, mikä huononsi työläisten asemaa entisestään.

Samaan aikaan käytiin taistelua työläisten "salaliittoutumista" vastaan. Taistelua perusteltiin "työn vapauden" turvaamisella. Näin tapahtui siis alkuperäisen kasautumisen ensimmäinen puoli

Kapitalismin synty

Englannin maaseudulle oli muodostunut kapitalistisen maanvuokraajien luokka. Löytöretkiä seurannut jalometallien hinnan lasku oli heille suotuisaa, sillä maataloustuotteiden hinnat kohosivat nopeasti rahan arvon aletessa ja työpalkkojen pysyessä lähes entisinä. Pitkäaikaisten vuokrasopimusten vuoksi maan hinta ei kohonnut vastaavasti. Tämä lisäsi maanvuokraajien voittoja ja pääomien kasaantumista heidän käsiinsä.

Pääomien kasaantuminen tapahtui paljon nopeammin teollisuuskapitalisteille. Teollisuusporvaristo hyödynsi kasautumisessa siirtomaiden ryöstöä, kauppasotia, valtionlainoja sekä verotus- ja suojatullijärjestelmiä.

Siirtomaiden ryöstä harjoitettiin monessa muodossa. Ensimmäisessä vaiheessa valloitetujen alueiden väestöltä varastettiin sen hallussa olleet rikkauudet. Toisessa vaiheessa alkuperäisväestö pakotettiin orjatyöhön mm. kaivoksiin. Esimerkiksi espanjalaiset tappoivat lyhyessä ajassa 10-15 miljoonaa intiaania. Tällä tavoin saadut pääomat virtasivat Eurooppaan ja niillä perustettiin uusia kapitalistisia tuotantolaitoksia.

Valtavia pääomia saavutettiin myös siirtomaakaupalla. Suoranaiseen ryöstöön perustuva kauppa ylsi usein 400 % voittoon eivätkä 2000 % voitotkaan olleet harvinaisia. Yksi tärkeimmistä alkuperäisen kasaantumisen

menetelmistä oli orjakauppa. Kauppasodat olivat myös oleellinen osa alkuperäistä kasaantumista. Kauppasodissa Englanti saavutti voiton ja yksinoikeuden siirtomaiden ryöstämiseen.

Kolmas raharikkauksien lähde oli valtionlainojen liikkeelle laskeminen. Koronkiskurit antoivat valtiolle lainoja, joilla valtio piti yllä valtiokoneistoa. Korkojen maksamiseksi valtio harjoitti pääosin työläisten ja pientuottajien verotusta. Esimerkiksi Englannin valtionvelka kasvoi vuosina 1697-1815 21 miljoonasta 800 miljoonaan puntaan.

Suojatullien avulla turvattiin oman maan teollisuus muiden maiden kilpailulta. Tämä mahdollisti sille korkeammat hinnat kotimaan markkinoilla ja usein myös ulkomaiden markkinoilla vientipalkkioiden avulla. Työläiset maksoivat kapitalistien voitot ylihintaisina kulutustarvikkeina ja veroina, joilla vientipalkkiot rahoitettiin.

Suomessa pääomien alkuperäinen kasautuminen tapahtui myöhemmin. Tietämättömiltä talonpojilta ostettiin puuta pilkkahinnalla. Nälkävuosien aikana Ahlström ja muut puutavarakauppiat rikastuivat vaihtamalla puutavaraa ulkomailta tuotuun viljaan. Myös valtionapu oli tärkeässä osassa. Se ilmeni teollisuuden avustuksina, verohelpotuksina ja työläisten riistovapauden myöntämisenä (esim. 14-17 tuntinen työpäivä).

Valtiolla on ollut kaikissa maissa suuri merkitys alkuperäisessä kasaantumisessa. Se on osallistunut tavalla tai toisella tuotantovälineiden riistämiseen pieniltä tavarant tuottajilta ja avustanut porvaristoa pääomien kasaamisessa.

Kapitalistisen tuotantotavat alku

Kapitalistisen tuotantotavan synnyn perussyö oli kiihtyvällä vauhdilla tapahtuva tuotantovoimien kasvu. Erityinen merkitys oli raudan sulatuksessa ja käsittelyssä tapahtuneella edistyksellä. 1200-luvulla opittiin rakentamaan parempia uuneja, joilla hyötysuhdetta voitiin kasvattaa. 1300-luvulla malmin sisältämästä raudasta saatiin irti jo 40 %. 1400-luvulla opittiin raudan valaminen samoin kuin keksittiin vesivoimalla käyvä väkivasara, langanvetopenkki ja valssauslaitteet

Myös kulutustavarapuolella tapahtui edistystä. 1200-luvulla keksittiin käsin pyöritettävä rukki ja 1530 siihen poljin. Hieman ennen tätä siirryttiin myös vaakasuoriin kangaspuihin. Ruuti sai aikaan vallankumouksen sotatekniikassa. Keksittiin myös paperin valmistu, kirjapainotaito, kompassi, merikortti ja aura.

Kaupungit olivat tuotantovoimien kehityksen johdossa ja niissä ilmeni yhteiskunnallisen työnjaon kehitys. Erikoistuminen aiheutti työvälineiden ja valmistusmenetelmien parantumisen ja sitä myötä työn tuottavuuden kohoamisen ja tuotteiden määrän lisääntymisen. Vaihto lisääntyi.

Markkinoiden laajentuminen voimisti kilpailua käsityöläisten välillä. Käsityöläisten määrä kasvoi samoin kuin erot käsityöläisten välillä. Osa sai myynnistä enemmän kuin niiden yksilöllinen arvo kun taas toiset jäivät sen alle. Ensiksi mainitut rikastuivat ja alkoivat käyttää varsinaista palkkatyötä.

Ensimmäiset palkkatyöläiset ilmaantuivat 1300-luvulla Italiassa ja Saksassa sekä pian tuon jälkeen Englannissa. Palkkatyöläiset koostuivat vararikkoon joutuneista käsityöläisistä ja kaupunkeihin paenneista maaorjista.

Feodalismien aikana alkoi kehittyä myös kauppiaita, jotka ottivat tehtäväkseen tuotteiden välittämisen kuluttajille. Markkinoiden laajentuminen teki mahdolliseksi talonpoikain ja käsityöläisten huolehtia itse tavaroidensa myynnistä. Vähitellen kauppiat saivat koko tavaravaihdon haltuunsa mm. sen vuoksi, että suurakuppa tuli edullisemmaksi tavarayksikköä kohti.

Suurkaupan taloudellinen edullisuus johti lopulta siihen, että pientuottaja tuli kauppapääomasta riippuvaiseksi. Tämä johti pientuottajien riistoon seuraavilla tavoilla.

- 1) Kauppias ei valmiita tuotteita ostaessaan maksanut niistä täyttä arvoa.
- 2) Kauppapääoma harjoitti koronkiskontaa antaen korkealla korolla lainoja hätään joutuneille pientuottajille. Tällä olisi suuri merkitys omaisuuksien kasautumisessa rikkaille.
- 3) Kauppiat alkoivat maksaa ostamia tuotteita tavaroilla, joiden laatu oli huonoa mutta hinta suuri.
- 4) Kauppiat maksoivat tuotteensa raaka-aineilla ja muilla tuotannossa välttämättömillä tarvikkeilla, mikä johti tuottaja lopullisesti eristyksiin markkinoista.

Seuraava askel oli käsityöläisten täydellinen itsenäisyyden menetys. Kauppias jakoi raaka-aineet ja työvälineet käsityöläisille eivätkä nämä saaneet enää työskennellä muille kauppiaille. Siirryttiin ns. kustannusjärjestelmään. Kauppias oli tässä vaiheessa jo teollisuuskapitalisti ja käsityöläinen palkkatyöläinen.

Kustannusjärjestelmä ei merkinnyt kuitenkaan muutoksia tuotannossa. Heidän lisätyönsä jouti kuitenkin kauppiaille, mikä merkitsi käsityöläisen taloudellisen aseman heikkenemistä ja esti tuotantovälineiden kaikenlaisen kehittämisen. Kustannusjärjestelmä ei siis vapauttanut työläistä täydellisesti tuotantovälineistä eli ei tehnyt hänestä täydellistä palkkatyöläistä. Kustannusjärjestelmässä työvoiman tavaraluonne ei ollut täysin kehittynyt eikä riisto tapahtunut lisäarvon anastamisen muodossa.

Yksinkertainen kapitalistinen yhteistyö

Siirtyminen yksityisestä tuotannosta verstaasiin, joissa työskenteli useampi työläinen vaikkakin ilman työnjakoa, synnytti uuden tuotantovoiman kohottaessaan yhdessä työskentelevien työläisten työn tuottavuutta. Tämä johtuu siitä, että

- 1) Yhteistyö synnyttää työläisissä kilpailua ja lisää työtehoa.
- 2) Yksinkertaisen yhteistoiminnan avulla muodostuu suurempi joukkovoima kuin siihen osallistuvien työläisten yksityisten voimien summa (esim. suurten kappaleiden siirtäminen)
- 3) Työläisten yksilölliset eroavaisuudet tasoittuvat kapitalistisessa verstaassa.
- 4) Monilla aloilla voidaan säästää työaika yhteistyön avulla vaikka kaikki suorittaisivatkin samaa työtä (esim. tiilien heittäminen ketjussa henkilöltä toiselle)
- 5) Yhteistyön avulla työtä voidaan suorittaa laajalla alueella samaan aikaan (esim. rautateiden rakentaminen)
- 6) Yhteistyö tekee mahdolliseksi keskittää samaan paikkaan suuren joukon työläisiä (esim. voimaperäinen maatalous)
- 7) Yhteistyö on välttämätöntä alueilla, joissa työ on suoritettava aika ajoin nopeasti (esim. sadonkorjuu)

Yksinkertainen kapitalistinen yhteistyö on lisäksi paljon edullisempaa käsityöläistuotantoon verrattuna sen vuoksi, että tuotantovälineitä tarvitaan vähemmän. Jokainen työläinen ei tarvitse omia tuotantovälineitään tai omaa verstaastaan. Yleiskustannukset tavarayksikkö kohti ovat pienemmät, raaka-aineet ovat tukkuostoina halvemmat, työn tuottavuus suurempi ja myyntimahdollisuudet paremmat.

Yhteistyö on toki ollut käytössä aiemminkin, mutta sen merkitys on kapitalismia edeltäneissä tuotantotavoissa ollut toisarvoinen.

Työnjako ja manufaktuuri

Kapitalistisen kehityksen seuraavaan vaiheeseen, manufaktuuriteollisuuteen, tapahtui 1500- ja 1600-luvuilla löytöretkien jälkeen. Sisäisten markkinoiden ahtaus muodostui kapitalistisen kehityksen esteeksi, sillä tavarantuotanto teollisuudessa kehittyi nopeammin kuin maataloudessa, jossa feodaaliset tuotantosuhteet hidastivat vaihdon kehitystä.

Löytöretkien tarkoitus oli tuohon aikaan ensisijaisesti noiden alueiden väestön keräämien rikkauksien anastaminen. Tavaratalouden ansioista kullalla voitiin hankkia kaikkia muita tavaroita. Uusien maiden löytäminen laajensi ulkomaankauppaa, mutta se joudutti myös kotimaan rahatalouden kehitystä.

Euroopassa tämä näkyi ennen kaikkea Espanjan, Portugalin, Hollannin ja Englannin kehittymisenä ja vastaavasti Välimerenalueen maiden taantumisenä. Löytöretket antoivat siis voimakkaan sysäyksen kapitalististen suhteiden kehitykselle.

Vähitellen kapitalistit huomasivat, että parhaimmat tulokset yhteistyössä saavutetaan, kun pannaan toimeen työnjako. Syntyivät ns. manufaktuurit. Järjestelmällinen työnjako sai aikaan työn tuottavuuden huomattavan nousun. Tuotantokustannukset alenivat, jolloin ne pystyivät kilpailemaan toisalta

pientuotannon kanssa mutta myös sellaisten kapitalististen tuotantolaitosten kanssa joissa ei ollut työnjakoa. Tämä kaikki joudutti pientuotannon rappeutumista, teollisuuspääoman voimistumista ja palkkatyöläisten käytön lisääntymistä.

Manufaktuureita syntyi kahdella tavalla. Samaan tuotantolaitokseen voitiin koota joukko erilaisten ammattien harjoittajia tai saman alan käsityöläiset voitiin yhdistää samaan verstaaseen jossa sitten toimeenpantiin työnjako. Työnjaon myötä työn tuote ei ollut enää yksittäisen työläisen vaan kollektiivin työn tulosta. Se oli muuttunut yhteiskunnalliseksi tuotteeksi.

Työnjako mahdollisti myös tuotantovälineiden kehittymisen. Työkalut yksinkertaistuivat ja erikoistuivat ja tämä loi perustan koneiden kehittämiseksi.

Manufaktuurit eivät kuitenkaan pystyneet lopullisesti voittamaan pientuotantoa, sillä manufaktuurituotannonkin perusta oli käsityössä.

Työläisten asema heikkeni manufaktuurilaitokseen siirryttäessä. Työn jaon seurauksena työläiset joutuivat tekemään yksitoikkoisia sarjoja. Samalla työläisten riippuvuus kapitalisteista kasvoi, koska heidän ammattitaitonsa kapeni.

Teollisuuskapitalismiin siirtyminen

Vaikka manufaktuurilaitos kohotti työn tuottavuutta, se edellytti kuitenkin työläiseltä tiettyä osaamista. Tämän vuoksi työläinen ei ollut välittömästi korvattavissa toisella eikä sen vuoksi palkkoja saatu painettua niin alhaisiksi, että ne olisivat tyydyttäneet kapitalisteja. Käsityön säilyminen tuotannon perustana asetti ahtaat rajat työn tuottavuuden kohottamiselle.

Koneellisen teollisuuden syntyminen poisti esteet työn tuottavuuden kasvattamiselta. Teollinen vallankumous eli siirtyminen suurtuotantoon alkoi Englannissa 1700-luvun puolivälissä ja muualla 1800-luvun lopulla. Teollisen vallankumouksen edellytykset olivat riittävän pitkälle kehittynyt kapitalistinen tuotanto sekä riittävät tekniset taidot.

Teollisuuskapitalismi alkoi kutomateollisuudesta. Uuden sukkulamallin ja kehuukoneen keksiminen sekä höyrykoneen parantaminen soveltuvaksi teollisuuskäyttöön mahdollistivat teollisen vallankumouksen. Teollinen vallankumous ei kuitenkaan ollut näiden keksintöjen seuraus, vaan sen mahdollistivat kapitalistisen tuotannon tarpeet

Koneiden käyttöönottamisen ehdot ja seuraukset

Koneiden käyttö on lisääntynyt tavattomasti teollisen vallankumouksen myötä. Edelleen on kuitenkin raskaita työvaiheita, joita ei ole koneellistettu. Kapitalistit eivät ota koneita käyttöön helpottaakseen työläisten työtä, vaan hankkiakseen lisäarvoa. Lisäarvon tuottoa edistävät asiat määräävät myös koneiden käytön rajat. Koneita käytetään vain, jos sen käyttö lisää kapitalistin voittoa. Koneen arvo sisältyy osana pysyvään pääomaan eikä se tuotannossa kulutettuna luo uutta arvoa. Työläinen käyttää konetta ja siirtää sen arvon uuteen tuotteeseen.

Vaikka koneet ovat kalliimpia kuin käsityöläisten tuotantovälineet, niiden käyttö on kuitenkin edullista. Tämä johtuu siitä, että koneiden arvo siirtyy tavaroihin vähitellen, koneen käyttöänsä kuluessa.

Yleisenä lakina koneiden käyttöön ottamisessa on, että koneen arvon täytyy olla pienempi kuin sen syrjäyttämän työvoiman arvo. Mitä pienempi työvoiman arvo on eli mitä pienemmät työpalkat ovat, sitä tehokkaampia ja halvempia koneiden täytyy olla jotta ne otettaisiin käyttöön. Koneiden ottaminen käyttöön kapitalistisissa maissa määräytyy siis koneen tehokkuuden ja arvon perusteella sekä kaikkien niiden seikkojen perusteella, jotka määräävät työvoiman arvon kussakin maassa.

Koneellisen suurtuotannon kehittyminen voimistaa kapitalismin aikana työvoiman riistämistä. Koneellistamisen myös mahdollistui nais- ja lapsityövoiman käyttäminen aikaisempaa helpommin. Tämän johdosta työvoiman arvo laskee, koska siihen eivät enää sisälly koko työläisperheen ylläpitokustannukset.

Työvoiman arvo alenee myös sen vuoksi, että konetyö vähentää yksinkertaisuutensa vuoksi koulutuskustannuksia supistaen oppiajan muutamiksi päiviksi tai viikoiksi. Kapitalisti voi korjata työläisen milloin vain toisella, minkä vuoksi hänen riippuvuutensa yksittäisestä kapitalistista kasvaa. Automaation kasvaessa ammattitaitoisen työvoiman tarve kasvaa ja kouluttamattomalla väestöllä on suuri vaara pudota työmarkkinoiden ulkopuolelle, suhteellisen liikaväestön riveihin.

Kone on tehokas keino lisätä työn tuottavuutta. Kuluessaan kone siis siirtää arvonsa uuteen tuotteeseen. Koneen kulumista on kahta lajia. Aineellinen kuluminen johtuu fysikaalisten seikkojen aiheuttamasta turmeltumisesta. Moraalinen kuluminen taas johtuu koneen vanhenemisesta rakenteellisesti ja malliltaan.

Koneellinen suurteollisuus kärjistää yhteiskunnan luokkavastakohtia. Koneellisen suurteollisuuden tärkein merkitys on siinä, että se tekee työn yhä enemmän yhteiskunnalliseksi. Kehittämällä valtavasti tuotantovoimia se tekee välttämättömäksi suunnitelmallisen tuotannon. Se luo vähitellen aineelliset ja subjektiiviset edellytykset korvata kapitalistinen tuotantotapa tuotantotavalla, joka vastaa tuotantovoimien nykyistä kehitystasoa.

Kilpailukapitalismista imperialismiin

Kapitalismin kehitysvaiheet

Kapitalismissa on vanhastaan erotettu kolme vaihetta:

1. Yksityinen kilpailukapitalismi 1200-luku – 1850-luku
2. Monopolikapitalismi 1850-luku – 1930-luku
3. Valtiokapitalismi 1930 luku - nykypäivä

Pisimpään kestänyt vaihe oli yksityinen kilpailukapitalismi, joka oli voimissaan kapitalismina alkuajoilta 1800-luvun puoliväliin saakka. Marx kirjoitti, että kapitalistinen teollisuus poistuu itse kapitalistisen järjestelmän perustalta. Tämä yksityisomistuksellisen tuotannon tuhoaminen luo edellytykset uuden tyyppisen omistusmuodon synnylle, joka tarkoittaa siirtymistä kohti kollektiivisempaa omistusmuotoa.

Tuo yksityinen kilpailukapitalismi oli talouskriisin myötä 1800-luvun lopulla tullut tiensä päähän ja kokenut vararikon. Engels kirjoitti, että ”seurauksena ovat yleinen krooninen liikatuotanto, poljetut hinnat, alenevat, jopa kokonaan häviävät voitot”. Uusi tilanne pakotti suurteollisuuden harjoittajat liittymään yhteen kartelleiksi voidakseen säädellä tuotantoa. Siirryttiin kilpailukapitalismista monopolikapitalismiin.

Seuraava askel kapitalismin sisäisessä kehityksessä oli 1930-luvulla, jolloin taas talouskriisin myötä siirryttiin monopolikapitalismin ja porvarillisen valtion väliseen liittoon eli valtiomonopolistisen kapitalismiin. Voidaan kysyä, onko nyt valtiomonopolistisen tuotannon vararikko samaan tapaan kuin Engels kuvasi kilpailukapitalismin kriisiä.

Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena

Lenin on kuvannut ansiokkaasti imperialismin olemuksen teoksessaan Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena. Kapitalismi muuttui kapitalistiseksi imperialismiksi saavuttaessaan riittävän korkean kehitysasteen, jolloin kapitalismin eräät perusominaisuuden alkoivat muuttua vastakohtikseen. Taloudellisesti tässä on tärkeintä vapaan kilpailun muuttuminen monopoleiksi. Lenin nostaa esiin viisi imperialismin tunnusmerkkiä:

1. Tuotannon ja pääoman keskittyminen, joka on saavuttanut niin korkean kehitysasteen että se on luonut monopolit, jotka esittävät ratkaisevaa osaa talouselämässä
2. Pankkipääoman sulautuminen yhteen teollisuuspääoman kanssa ja finanssiharvainvallon muodostuminen tämän finanssipääoman pohjalta
3. Pääoman vienti, erotuksena tavarain viennistä saa erityisen tärkeän merkityksen
4. Muodostuu kapitalistien kansainvälisiä monopoliliittoja, jotka jakavat maailman
5. Maapallon alueellinen jako on suoritettu loppuun.

Imperialismin synty ajoittuu 1800-luvun loppupuolelle, jolloin eräät keksinnöt ja tekniset innovaatiot aiheuttivat painopisteen siirtymisen kevyestä teollisuudesta raskaaseen teollisuuteen. Raskas teollisuus synnytti nopeasti tilanteen, jossa suurteollisuus edellytti lisää raaka-ainelähteitä mutta myös uusia markkina-alueita. Tämä aiheutti lisääntyneen kiinnostuksen siirtomaihin.

Suurteollisuuden syntyä joudutti vuoden 1873 talouspula, joka tuhosi suuren määrän pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Tapahtui laajaa tuotannon ja pääomien keskittymistä tärkeimmillä teollisuuden aloilla.

Tässä vaiheessa yleistyi myös osakeyhtiömuotoinen omistus, joka mahdollisti suurempien pääomien hankkimisen investointien toteuttamiseksi. Osakeyhtiömuotoinen omistus syntyi ennen imperialistista vaihetta, mutta tuli luonteenomaiseksi omistusmuodoksi juuri imperialismin kaudella.

Tähän ajanjaksoon liittyy myös pankkien luonteen muuttuminen. Pankit ryhtyivät antamaan pitkäaikaisia luottoja ja perustamaan omia teollisuusyrityksiä. Imperialistisessa vaiheessa tapahtui pankki- ja teollisuuspääoman yhteensulautuminen ns. finanssipääomaksi.

Kuten Lenin määritteli, imperialistisessa vaiheessa pääomien vienti saa suuren merkityksen. Kehitysmaissa on voitto tavallisesti suuri, sillä pääomia on vähän, maan hinta verrattain alhainen, työpalkka pieni ja raaka-aineet halpoja. Kun nämä maat tulevat maailmankapitalismin vaihdon piiriin, pääomien vienti tulee välttämättömäksi sen vuoksi, että kehittyneissä maissa voittoa tuottavia sijoitusmahdollisuuksia on vähän kun taas näissä kehitysmaissa tilanne on päinvastoin.

Imperialismi johtuu siis kapitalismin taloudellisen tilanteen kehittymisestä. Se ei ole poliittinen ratkaisu ts. siitä ei voida päästä irti politiikkaa muuttamalla. Imperialismia ei saa myöskään samaistaa kolonialismiin, joka kylläkin liittyy eräisiin imperialismin piirteisiin (pääomien vienti, siirtomaiden hankinta) mutta ei ole sen ydin. Imperialismin ydin on monopolikapitalismi.